

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MƏRKƏZİ BANKI

2017-Cİ İLDƏ ƏSAS MƏQSƏD VƏ FUNKSİYALARIN
HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ BARƏDƏ
H E S A B A T

Mündəricat

GİRİŞ	3
1. MƏQSƏDLƏRİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ	3
1.1 <i>“Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda müəyyən edilmiş səlahiyyətləri daxilində qiymətlərin sabitliyinin təmin edilməsi</i>	3
1.2 <i>Banklararası mərkəzləşdirilmiş və digər lisenziyalaşdırılmayan ödəniş sistemlərinin təşkili və fəaliyyətinin təmin edilməsi, habelə, bank sisteminin sabitliyinə dəstəyin göstərilməsi ..</i>	4
2. FUNKSİYALARIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ	7
2.1 <i>Dövlətin pul və valyuta siyasətinin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi</i>	7
2.2 <i>Nağd pul dövriyyəsinin təşkil edilməsi, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 19-cu maddəsinin II hissəsinə və “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq pul nişanlarının tədavülə buraxılması və tədavüldən çıxarılması</i>	9
2.3 <i>Manatın xarici valyutalara nisbətdə rəsmi məzənnəsinin mütəmadi müəyyən edilməsi və elan edilməsi</i>	10
2.4 <i>"Valyuta tənzimi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq valyuta tənziminin və nəzarətinin həyata keçirilməsi</i>	12
2.5 <i>Sərəncamında olan beynəlxalq qızıl-valyuta ehtiyatlarının saxlanması və idarə edilməsi ....</i>	13
2.6 <i>Qanunvericiliyə uyğun olaraq hesabat tədiyə balansının tərtib edilməsi və ölkənin proqnoz tədiyə balansının hazırlanmasında iştirak</i>	13
2.7 <i>Ölkənin icmal (dövlət və qeyri-dövlət) xarici borc statistikasının və beynəlxalq investisiya balansının tərtib edilməsi, məlumatların ümumiləşdirilməsi və yayılması</i>	14

GİRİŞ

Möhtərəm Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən iqtisadi siyasət, ardıcıl islahat təşəbbüsləri və davamlı stabilləşdirmə tədbirləri nəticəsində 2017-ci ildə dayanıqlı iqtisadi artımın zəruri şərti olan makroiqtisadi sabitliyin əsasları yaradılmışdır. Tədiyə balansının 2015-2016-cı illərdəki kəsiri 2017-ci ildə profisitlə əvəzlənmiş, xarici ticarət balansında iri həcmli müsbət saldo yaranmışdır. Milli valyutanın xarici dəyəri sabitləşmiş və 2017-ci ildə manat möhkəmlənmişdir. Ölkənin valyuta ehtiyatları yenidən artmağa başlamışdır. İnflyasiya prosesləri və gözləntiləri səngimışdir. Makroiqtisadi sabitlik iqtisadi artıma şərait yaratmış, 2017-ci ildə qeyri-neft sektorunda artım bərpa olmuşdur. Bütün bu müsbət nəticələr dərin makroiqtisadi manevr və çevik koordinasiya olunmuş makroiqtisadi siyasət çərçivəsinin tətbiqi sayəsində mümkün olmuşdur.

Mərkəzi Bank 2017-ci ildə də öz mandatına uyğun funksiyalarının həyata keçirilməsini təmin etməklə ölkədə makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin qorunmasına zəruri dəstək vermişdir. Mərkəzi Bank yeni pul siyasəti rejimi çərçivəsində makroiqtisadi dayanıqlığa yönəldilmiş siyasət həyata keçirmiş, siyasət faiz dərəcəsi və pul təklifi mənbələri makroiqtisadi sabitlik və milli iqtisadiyyatın inkişafının təmin edilməsi hədəflərinə uyğun şəkildə tənzimlənmişdir.

1. MƏQSƏDLƏRİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ

Mərkəzi Bankın fəaliyyətinin məqsədi qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətləri daxilində qiymətlərin sabitliyinin təmin edilməsi, banklararası mərkəzləşdirilmiş və digər lisenziyalaşdırılmayan ödəniş sistemlərinin təşkili və fəaliyyətinin təmin edilməsi, habelə bank sisteminin sabitliyinə dəstəyin göstərilməsindən ibarətdir.

1.1 “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda müəyyən edilmiş səlahiyyətləri daxilində qiymətlərin sabitliyinin təmin edilməsi

Mərkəzi Bank 2017-ci ildə də özünün pul siyasətini inflyasiya hədəfi nəzərə alınmaqla həyata keçirmişdir.

Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) məlumatlarına əsasən 2017-ci ildə orta illik inflyasiya 12.9% təşkil etmişdir. O cümlədən, istehlak qiymətləri indeksinin komponentləri olan ərzaq qiymətləri orta illik hesabla 16.6%, qeyri-ərzaq qiymətləri 11.7%, xidmətlərin dəyəri isə 9.3% artmışdır.

2017-ci ildə qiymətlərin ümumi səviyyəsi əsasən qeyri-tələb amillərinin dəyişimindən təsirlənmişdir. Qiymətlərə nominal effektiv məzənnə, inflyasiya gözləntiləri və inersiya, dünya

əmtəə qiymətlərinin dəyişimi, bir sıra əmtəə qrupları üzrə tələb-təklif nisbəti, habelə qiymətlərin dövlət tənzimlənməsi kimi amillər təsir göstərmişdir. İl ərzində inflyasiyanın xarici amillərində dəyişkənlik yüksək olaraq qalmışdır.

Qiymətləri dövlət tərəfindən tənzimlənən məhsullar və xidmətlər, həmçinin mövsümi xarakter daşıyan kənd təsərrüfatı məhsulları nəzərə alınmadan hesablanan orta illik baza inflyasiya 2017-ci ildə 12.1% təşkil etmişdir.

DSK-nın məlumatlarına əsasən 2017-ci il ərzində sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi 39.2% artmışdır. Qiymət dəyişimi daha çox mədənçıxarma sənayesində və elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı sahəsində qiymətlərin yüksəlməsi ilə bağlıdır. Mədənçıxarma sənayesində qiymətlər əsasən neft qiymətlərinin artmasından təsirlənmişdir. 2017-ci ildə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində 12%-lik artım müşahidə olunmuşdur ki, bu da əsasən heyvandarlıq məhsullarının 13.5% bahalaşması hesabına baş vermişdir. İl ərzində bitkiçilik məhsulları 10.6% bahalaşma nümayiş etdirmişdir ki, bu da daha çox meyvəçilikdə baş verən bahalaşma ilə əlaqədardır.

Qeyd olunduğu kimi, hesabat ilində istehlak qiymətlərinin dəyişimi həm də gözləntilərdən təsirlənmişdir. Məzənnənin sabitləşməsinin təsiri ilə inflyasiya gözləntiləri ümumilikdə azalma nümayiş etdirmişdir. Mərkəzi Bank tərəfindən müntəzəm aparılan real sektorun monitorinqinin nəticələrinə əsasən 2017-ci il ərzində ticarət sektorunda növbəti 3 ay üzrə məişət avadanlıqları seqmentində qiymət gözləntiləri nisbətən yüksəlmiş, lakin digər seqmentlərdə azalmışdır. Xidmət sektorunda ümumi qiymət gözləntisi poçt seqmenti istisna olmaqla digər seqmentlərdə aşağı enmişdir. Emal sənayesində isə qida və içki, tikinti materialları və plastik seqmentləri üzrə qiymət gözləntiləri aşağı düşmüşdür. Tikinti sektorunda qiymət gözləntiləri nisbətən yüksəlmişdir.

1.2 Banklararası mərkəzləşdirilmiş və digər lisenziyalaşdırılmayan ödəniş sistemlərinin təşkili və fəaliyyətinin təmin edilməsi, habelə, bank sisteminin sabitliyinə dəstəyin göstərilməsi

Ödəniş sistemlərinin sabit və etibarlı fəaliyyətinin təmin edilməsi Mərkəzi Bankın fəaliyyətinin prioritet istiqamətlərindən olmuşdur. Milli Ödəniş Sisteminin Mərkəzi Bank tərəfindən yaradılan və idarə edilən əsas komponentləri olan banklararası mərkəzləşdirilmiş ödəniş sistemlərinin 2017-ci il ərzində davamlı fəaliyyəti təmin edilmişdir.

2017-ci ildə Milli Ödəniş Sisteminin əsas komponentləri olan iri və təcili ödənişlər üzrə Real Vaxt Rejimində Banklararası Hesablaşmalar Sistemi (AZIPS), habelə xırda və daim təkrarlanan

ödənişlərin elektron daşıyıcılarla həyata keçirilməsinə imkan verən Xırda Ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sistemi (XÖHKS) vasitəsilə həyata keçirilən ödənişlərin ümumi həcmi 210.2 mlrd. manat, ödənişlərin sayı 38 mln. ədəd olmuşdur. Keçən illə müqayisədə ödənişlərin həcmində 44.6% (64.8 mlrd. manat), əməliyyatların sayında isə 14.4% (4.79 mln. ədəd) artım müşahidə edilmişdir.

İl ərzində Milli Depozit Mərkəzinin (MDM) Qiymətli Kağızlar üzrə Hesablaşmalar sisteminin AZIPS-ə inteqrasiya olunması üzrə işlər icra edilmişdir. Kart prosessinq mərkəzlərinin real vaxt rejimində informasiya mübadiləsinin təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün Banklararası Sertifikat Xidməti Mərkəzinin (BSXM) elektron sertifikatlarından istifadə edilməklə AZIPS-ə inteqrasiya olunması təmin edilmişdir.

AZIPS-də milli valyuta ilə yanaşı iştirakçı təşkilatlar arasında ölkə daxilində xarici valyutalarda (USD, EUR və GBP) hesablaşmaların aparılması imkanı yaradılmışdır.

AZIPS və XÖHKS sistemləri üçün yeni fəaliyyət rəqlamenti təyin edilmiş, rəqlamente əsasən ödəniş sənədlərinin qəbulu və emalı vaxtı uzadılmışdır. XÖHKS də isə üç sessiyalı iş rəqlamenti tətbiq edilmişdir.

İştirakçıların sistemlərin fəaliyyət rəqlamentindən səmərəli istifadəsinin təmin edilməsi məqsədi ilə xidmət haqqı tarifləri əməliyyat gününün iş saatlarından asılı olaraq müəyyən edilmişdir.

Qlobal elektron mühitlərdə artan kiber təhdidlərin qarşısının alınması məqsədilə ödəniş sistemləri sahəsində qabaqlayıcı tədbirlərin həyata keçirilməsi 2017-ci ildə də davam etdirilmişdir.

2017-ci ildə "Hökumət Ödəniş Portalı"nın (HÖP) infrastruktur imkanlarının genişləndirilməsi üzrə işlər davam etdirilmişdir. İl ərzində "Naxtel" MMC-nin daxili informasiya sisteminin HÖP-ə inteqrasiyası istiqamətində işlər başa çatdırılmış və DYP tərəfindən yol hərəkəti ilə bağlı tərtib olunmuş inzibati cərimələr üzrə bildirişlərin HÖP-ə göndərilməsi istiqamətində işlər yekunlaşdırılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin ASAN Xidmət mərkəzlərində və Səyyar ASAN avtobuslarında fəaliyyət göstərən bank filiallarında nağd və POS terminallardan istifadə olunmaqla HÖP infrastruktur platformasında ödəniş kartları vasitəsilə ödənişlərin qəbulu təşkil edilmişdir. Eyni zamanda HÖP-ün rəsmi internet resursu üzərindən bu əlaqələndirici quruma aid olan ödənişlərin toplanılması imkanı yaradılmışdır. Hal-hazırda bu infrastruktura 13 mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı, 96 məhkəmə orqanı, pilot olaraq

seçilmiş 10 bələdiyyə orqanı, 9 səhm paketi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxs, 6 dövlət ali təhsil müəssisəsi, İcbari sığorta Bürosu vasitəsi ilə 13 sığorta şirkəti və 3 mobil rabitə operatoru HÖP-ə inteqrasiya olunmuşdur. Bütün bu təşkilatlar üzrə ümumilikdə 440-dan çox xidmət, o cümlədən 400-dən artıq dövlət xidmətləri (vergi, rüsum, icarə haqqı, inzibati cərmələr və s.) üzrə ödənişlər "Azərpoçt" MMC, "Naxçıvanpoçt" MMC və 30 bankın 2000-ə yaxın ödəniş məntəqəsində, 1000-dən çox ödəniş terminallarında nağd formada və portalın internet resursundan, bankların elektron bankçılıq xidmətlərindən istifadə edilməklə ödəniş kartları və bank hesabları vasitəsilə nağdsız qaydada qəbul edilir. 2017-ci il ərzində sistemdə ümumi məbləği 2.1 milyard manat olmaqla 36.6 mln. ədəd ödəniş tranzaksiyası emal olunmuşdur. 2016-cı illə müqayisədə sistemdə emal olunan əməliyyatların həcmi 1.66% (34,1 mln. manat), əməliyyatların sayı isə 20.56% (6,2 mln. ədəd) artmışdır.

2017-ci il ərzində kart infrastrukturunun inkişafı davam etmişdir. Ölkədə emissiya olunan ödəniş kartlarından istifadə olunmaqla xidmət mərkəzləri arasında aparılan əməliyyatlar üzrə məlumatların emalı prosesinin ölkə daxilində həyata keçirilməsinin təmin edilməsi məqsədilə yaradılmış "Banklararası Kart Mərkəzi"nin (BKM) fəaliyyətinin davamlılığı təmin edilmişdir. BKM vasitəsilə aparılan əməliyyatlarda təhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsi və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması üçün PCI-DSS v3.2 sertifikatının alınması üzrə işlər davam etdirilir. Nağdsız ödənişlərin artırılması, kart infrastrukturundan istifadənin genişləndirilməsi məqsədilə BKM-in imkanlarından istifadə edilərək banklar arasında tariflərə (interçeync) yenidən baxılmış və optimallaşdırma aparılmışdır. BKM vasitəsilə 2017-ci il ərzində ümumi sayı 24.6 mln. ədəd olmaqla, 716 mln. manat, 3 mln USD, 1.3 mln EUR həcmində maliyyə əməliyyatları aparılmışdır.

İlin sonuna ölkədə emissiya edilmiş ödəniş kartlarının sayı 5.8 mln. ədəd, quraşdırılmış bankomatların sayı 2431 ədəd, POS-terminalların sayı isə 65471 ədəd təşkil etmişdir. Ödəniş kartları ilə aparılmış nağdsız ödənişlərin həcmi ötən illə müqayisədə 42% artmışdır.

"Azərbaycan Respublikasında telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarının inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi"ndə Mərkəzi Bank üçün müəyyənləşdirilmiş rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşdırılması və rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi hədəfinə nail olunması məqsədi ilə "MasterCard Worldwide" beynəlxalq kart təşkilatı ilə 3 illik yeni strategiyanın hazırlanması layihəsi üzrə işlər başa çatdırılmışdır. Layihə çərçivəsində ölkədə rəqəmsal ödənişlərin inkişafına mane olan amillərin müəyyən edilməsi üzrə geniş analitik təhlil və diaqnostika işləri aparılmış, kölgə iqtisadiyyatının həcmi müəyyən edilmiş, ümumi iqtisadiyyatda, habelə ayrı-ayrı sektorlarda nağd iqtisadiyyatının həcmi qiymətləndirilmişdir. Layihə dövründə 30-

dan yuxarı ölkə təcrübələri araşdırılmış, ölkədə tətbiqi üçün müvafiq tövsiyələr hazırlanmış, onların təsiri təhlil edilmişdir. Beynəlxalq təcrübə əsasında hazırlanmış təkliflər müvafiq işçi qrupuna daxil olan aidiyyəti hökumət qurumları ilə, o cümlədən, xidmət provayderləri və banklarla müzakirə edilmişdir. Layihə üzrə görülmüş işlərin yekunu olaraq Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının İqtisadiyyat İnstitutu da cəlb edilməklə, rəqəmsal ödənişlərin inkişafına mane olan institusional problemlərin aradan qaldırılması, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, bank sektorunun yenidən canlandırılması, rəqəmsal ekosistemin formalaşdırılması və maliyyə savadlılığının və ictimai məlumatlılığın artırılması istiqamətində 18 prioritetdən və hər bir prioritet üzrə əsaslı tədbirlərdən ibarət olmaqla “2018-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı”nın layihəsi hazırlanmışdır. Dövlət proqramının layihəsi təsdiq edilməsi üçün Prezident Administrasiyasına tədqim edilmişdir.

2. FUNKSİYALARIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ

Başlıca məqsədlərə nail olmaq üçün Mərkəzi Bank qanunvericiliyə müvafiq olaraq dövlətin pul və valyuta siyasətini müəyyən etmək və həyata keçirmək, nağd pul dövriyyəsinə təşkil etmək, manatın xarici valyutalara nisbətə rəsmi məzənnəsini mütəmadi müəyyən və elan etmək, valyuta tənзимini və nəzarətini həyata keçirmək, hesabat tədiyə balansını tərtib etmək və ölkənin proqnoz tədiyə balansının hazırlanmasında iştirak etmək, sərəncamında olan beynəlxalq qızıl-valyuta ehtiyatlarını saxlamaq və idarə etmək, ölkənin icmal (dövlət və qeyri-dövlət) xarici borc statistikasını və beynəlxalq investisiya balansını tərtib etmək və digər funksiyaların həyata keçirilməsini təmin etmək istiqamətində zəruri işlər görmüşdür.

2.1 Dövlətin pul və valyuta siyasətinin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi

Mərkəzi Bankın pul və məzənnə siyasəti 2017-ci ildə də qiymət sabitliyinin təmin edilməsinə yönəldilmişdir.

2017-ci ildə tədiyə balansının yaxşılaşması şəraitində ölkənin valyuta daxilolmalarının artması valyuta bazarında vəziyyətin stabilləşməsi üçün əlverişli zəmin yaratmışdır. Valyuta bazarında təklifin tələbi üstələməsi şəraitində manat ilin əvvəlindən 4% möhkəmlənmişdir ki, bu da inflyasiya gözləntilərinə və dollarlaşmaya azaldıcı təsir göstərmişdir.

Çevik məzənnə rejimi şəraitində il ərzində Mərkəzi Bank başlıca mandatına - qiymətlərin sabitliyinə fokuslaşmış, konservativ antiinflyasiya xarakterli pul siyasəti yeritmişdir. 2017-ci ildə Mərkəzi Bank aidiyyəti orqanlarla koordinasiya şəraitində pul proqramı çərçivəsində pul siyasətinin əsas əməliyyat lövbəri olan pul bazasının mənbələrini idarə etmişdir.

Bütövlükdə həyata keçirilən siyasət iqtisadiyyatda likvidliyin idarə olunmasını və ödəniş sisteminin stabil fəaliyyətini təmin etmişdir. 2017-ci il ərzində manatla pul bazası 8.7% artmışdır. Valyuta bazarında təklifin tələbi üstələməsi, büdcəyə valyuta transfertlərinin reallaşması ilə bağlı çətinliklər şəraitində fiskal sektorun likvidliyə olan tələbatı pul bazasının artımına və monetar şəraitə təsir göstərən əsas amil olmuşdur.

Mərkəzi Bank il ərzində faiz dəhlizinin parametrlərini bir neçə dəfə müzakirə etmiş və uçot dərəcəsinin dəyişməz saxlanması barədə qərar qəbul etmişdir. Makroiqtisadi vəziyyət və pul bazarında formalaşmış konyunkturu nəzərə almaqla Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 21 iyun 2017-ci il tarixində keçirilən faiz dəhlizinin aşağı həddinin 2 faiz bəndi endirilməsi ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir. İlin sonuna faiz dəhlizinin yuxarı həddi 18%, uçot dərəcəsi 15%, faiz dəhlizinin aşağı həddi isə 10% təşkil edir.

Hesabat ilində iqtisadiyyatın pula olan tələbinin təmin edilməsi və likvidliyin effektiv idarə olunması məqsədilə Mərkəzi Bank müxtəlif müddətli (1 günlük, 7 günlük, 14 günlük, 28 günlük) daimi imkanlar və açıq bazar əməliyyatlarını aktiv saxlamışdır.

İqtisadiyyatda kredit aktivliyinin bərpa olunmaması şəraitində artan pul təklifinin əhəmiyyətli hissəsi likvid maliyyə alətləri bazarına, o cümlədən dövlət qiymətli kağızları və Mərkəzi Bankın maliyyə alətlərinə yönəlmişdir. Mərkəzi Bankın sterilizasiya alətləri olan qısamüddətli notların yerləşdirilməsi və depozitlərin cəlb edilməsi hərəraclarında tələb təklifi bir neçə dəfə üstələmişdir ki, bu da alətlər üzrə gəlirlilik səviyyəsində öz əksini tapmışdır. İl ərzində depozit hərəracları və notların yerləşdirilməsi vasitəsilə cəlb edilən vəsaitin qalığı 10 dəfə artmışdır. Hesabat ilində Mərkəzi Bank milli valyutada sərbəst vəsaitlərin cəlb olunması üzrə 61 depozit hərəracı, notların yerləşdirilməsi üzrə 49 hərərac keçirmişdir. Depozitlər əməliyyatları üzrə vəsaitlər 14 gün müddətinə cəlb edilmiş, notlar isə 28 gün müddətinə yerləşdirilmişdir. İlin sonuna depozit hərəracları və notların yerləşdirilməsi vasitəsilə cəlb edilən vəsaitin cəmi qalığı 1938 mln. manat olmuşdur. Bundan depozit əməliyyatları ilə cəlb edilmiş vəsaitlər 1012 mln.manat, notların yerləşdirilməsi nəticəsində cəlb edilən vəsaitlər isə 926 mln.manat təşkil etmişdir.

Depozit və qısamüddətli notların yerləşdirilməsi üzrə əməliyyatlar izafi pul təklifinin sterilizasiyası ilə yanaşı pul bazarının inkişafı və bununla da, pul siyasəti üzrə əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsinə, banklararası bazarın inkişaf etdirilməsinə də müsbət təsir göstərmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, açıq bazar əməliyyatları olaraq depozit əməliyyatları və notların yerləşdirilməsi faiz dəhlizinin aşağı həddi ilə uçot dərəcəsi (hazırda 10%-15%) arasında

tərəddüd edən faiz dərəcələri ilə aparılır. Depozit əməliyyatları ilə vəsaitlər 10.01%-14.8%-lə cəlb edilmiş, notlar isə 10.01%-14.99%-lə yerləşdirilmişdir.

İl ərzində məcburi ehtiyat norması dəyişməz saxlanılmışdır. Hesabat ilində banklar tərəfindən milli valyutada cəlb edilmiş öhdəliklər, həmçinin qiymətli metallarda cəlb edilmiş öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyat norması 0.5%, xarici valyutada cəlb edilmiş öhdəliklər üzrə 1%, qeyri-rezident maliyyə sektoru qarşısında öhdəliklər və beynəlxalq maliyyə institutları ilə hesablaşmalar üzrə 0% olmuşdur. Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat ili üzrə bütün aylarda bankların Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi əhəmiyyətli üstələmişdir. İl ərzində məcburi ehtiyat normalarının ortalama mexanizmi əsasında tətbiqi davam etmişdir. Bu isə öz növbəsində banklararası bazarın inkişafına və banklara likvidliyin daha çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amildir.

2.2. Nağd pul dövriyyəsinin təşkil edilməsi, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 19-cu maddəsinin II hissəsinə və “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununa müvafiq olaraq pul nişanlarının tədavülə buraxılması və tədavüldən çıxarılması

2017-ci il ərzində ölkə iqtisadiyyatının nağd pula olan tələbatı tam həcmdə, tələb olunan strukturda və vaxtında ödənilmişdir.

Hesabat ilində Mərkəzi Banka dövriyyədən 7.8 mlrd. manat və ya 376 mln. ədəd pul nişanı mədaxil olunmuş, 9 mlrd. manat və ya 452 mln. ədəd pul nişanı isə məxaric olunmuşdur. Ümumilikdə, 2017-ci il ərzində tədavüldə pul kütləsi 1.2 mlrd. manat (17%) artaraq ilin sonuna 8 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Tədavülə buraxıldığı 12 il müddətində iri nominallı pul nişanlarının (50 və 100 manat) xüsusi çəkisi davamlı olaraq artmış və 2017-cı ilin sonuna 90%-i ötmüşdür. Beynəlxalq təcrübədə tədavüldə iri nominallı pul nişanlarının xüsusi çəkisi 75%-dən yuxarı olduqda mərkəzi banklar tərəfindən dövriyyəyə yeni iri nominallı pul nişanlarının buraxılması nəzərdən keçirilir. Mərkəzi Bank tərəfindən bu istiqamətdə müvafiq qiymətləndirmələr aparılmış və 2018-ci ildə 200 manat nominallı yeni kağız pul nişanının tədavülə buraxılması ilə bağlı işlərə başlanılmışdır.

Dövriyyədə olan milli pul nişanlarının keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə qəbul olunmuş “Tədavüldə təmiz pul siyasəti” davam etdirilmişdir. Mərkəzi Bankın xəzinələrinə tədavüldən qayıtmış pul nişanlarının emal edilməsi təmin edilmiş, tədavülə yararsız pul nişanları dövriyyədən çıxarılmışdır. İl ərzində Mərkəzi Bankda yaradılmış “Əhaliyə xidmət kassaları” vasitəsilə 7.7 mln. manat tədavülə yararsız pul nişanının dəyişdirilməsi həyata keçirilmişdir.

Mərkəzi Bank tərəfindən pul nişanlarının saxtalaşdırılmasına qarşı mübarizənin effektiv təşkili diqqət mərkəzində saxlanılmış, il ərzində tədavüldə aşkar edilmiş saxta pul nişanları müvafiq araşdırmaların aparılması üçün hüquq-mühafizə orqanlarına təqdim edilmişdir. Hesabat dövrünün sonuna tədavüldə olan hər 163 000 ədəd kağız pul nişanına 1 ədəd saxta pul nişanı düşmüşdür ki, bu da digər ölkələrin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə aşağıdır (Avrozona üzrə dövriyyədə olan hər 30 000 ədəd kağız pul nişanına 1 ədəd saxta).

Eyni zamanda pul nişanlarının saxtalaşdırılmasına qarşı mübarizənin effektivliyinin artırılması məqsədilə müvafiq dövlət orqanları ilə informasiya mübadiləsini, bank sistemi üçün analitik informasiya bazasını və eləcə də nağd pul xidmətlərinə elektron çıxış imkanını təmin edən "Saxta pul nişanlarının monitorinqi sistemi" yaradılmışdır.

Mərkəzi Bankda nağd pul idarəetməsi yeni keyfiyyət mərhələsinə çatdırılmış, bütövlükdə bank sistemini əhatə edən və Mərkəzi Bankın digər informasiya sistemlərinə inteqrasiya olunan "Nağd pulun İdarəetmə Sistemi (CMS)" tam funksionallığı ilə fəaliyyət göstərir. Bu sistem vasitəsilə hazırda regionlar da əhatə olunmaqla Mərkəzi Bankla kommersiya bankları və Poçt rabitəsinin milli operatoru arasında nağd pulla bağlı bütün əməliyyatlar real vaxt rejimində avtomatlaşdırılmış qaydada həyata keçirilir.

Mərkəzi Bank tərəfindən ölkənin beynəlxalq konfranslarda təmsil olunması və eləcə də belə konfransların ölkədə təşkili təmin olunmuşdur. Belə tədbirlərdən biri kimi 2017-ci ildə ilk dəfə Bakı şəhərində "Yüksək təhlükəsiz pul çapı" beynəlxalq konfransı keçirilmişdir. Konfransda 80-ə yaxın ölkənin mərkəzi banklarının, çap fabriklərinin və bu sahədə ixtisaslaşmış beynəlxalq şirkətlərin 300-dək nümayəndəsi iştirak etmişdir.

Bütövlükdə Mərkəzi Bank tərəfindən nağd pulun mütərəqqi təcrübə əsasında idarə olunması, biznes proseslərdə təhlükəsizliyin təmin edilməsi, risklərin minimallaşdırılması və müvafiq daxili nəzarət prosedurlarının təkmilləşdirilməsi diqqət mərkəzində olmuşdur.

2.3 Manatın xarici valyutalara nisbətdə rəsmi məzənnəsinin mütəmadi müəyyən edilməsi və elan edilməsi

2017-ci ildə manatın xarici valyutalara nəzərən məzənnəsi tədiyə balansı üzrə meyillərə uyğun və məzənnə rejiminin çevikliyinin daha da artırılması şəraitində formalaşmışdır. Tədiyə balansının yaxşılaşması manatın məzənnəsinin sabitliyinə şərait yaratmışdır.

Əvvəlki illərdə iqtisadiyyatın yeni neft qiymətlərinə uyğunlaşdırılması istiqamətində həyata keçirilmiş stabilləşdirmə tədbirlərinin və qeyri-neft sektorunun inkişafına dəstək olaraq qəbul edilən silsilə qərarların təsiri ilə 2017-ci ildə ölkənin tədiyə balansı göstəricilərində yaxşılaşma müşahidə edilmişdir. 2017-ci ildə ümumi ixrac 51.1%, o cümlədən qeyri-neft ixracı

24% artmış, xarici ticarət balansında 5 mlrd.\$ məbləğində müsbət saldo yaranmışdır. Nəticədə, cari əməliyyatlar hesabında profisit yaranmışdır (9 ayda 1062 mln. ABŞ dolları).

Makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin təmin olunmasına yönəlmiş kompleks tədbirlər, makroiqtisadi dayanıqlığın təmin edilməsi istiqamətində qəbul edilmiş qərarlar 2017-ci ildə məzənnə rejiminin çevikliyinin daha da artırılmasına əlverişli zəmin yaratmışdır. Məzənnə rejiminin çevikliyinin artırılması çərçivəsində Mərkəzi Bank 12 yanvar 2017-ci il tarixindən başlayaraq valyuta hərəracı mexanizminə dəyişikliklər etmişdir. Bu dəyişikliklərə uyğun olaraq hərəracı çıxarılan valyuta təklifi bazar iştirakçılarının təklif etdiyi qiymətlər əsasında reallaşdırılır. Başqa sözlə, hərərac daha yüksək qiymət təklif edən bankdan daha aşağı qiymət təklif edən banka doğru valyutanın satılması ilə yekunlaşır.

Valyuta hərəracı həftədə iki dəfə keçirilir, hər bir hərəracın parametrləri haqqında məlumatlar hərərac başlamazdan əvvəl Bloomberg terminalı vasitəsilə bazar iştirakçılarına elan edilir. İl ərzində ümumilikdə, 99 valyuta hərəracı keçirilmişdir.

Eyni zamanda xarici valyutanın nağd və qeyri-nağd satış məzənnəsinə rəsmi məzənnəyə nəzərən qoyulmuş limit ($\pm 4\%$) 12 yanvar 2017-ci il tarixindən aradan götürülmüşdür.

Hesabat ilində Mərkəzi Bankda valyuta hərəraclarının keçirilmədiyi günlərdə də banklararası valyuta bazarının Bloomberg platformasında təşkil edilən seqmenti normal fəaliyyət göstərmişdir. Dövr ərzində banklararası valyuta bazarının bu seqmentində hərəracdan kənar alqı-satqı əməliyyatlarının həcmi 1065 mln. ABŞ dolları olmuşdur.

2017-ci ildə də manatın rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə (hərəracı və hərəracdan kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. Valyuta bazarında tələb-təklif nisbətindən asılı olaraq 2017-ci il ərzində manatın məzənnəsinin dinamikasında bir neçə dəfə qalxıb-enmə müşahidə edilmişdir. Yanvar və fevral ayının birinci yarısında bahalaşan ABŞ dolları fevral ayının ikinci yarısından nisbətən ucuzlamağa başlamışdır. 2016-cı ilin sonuna ABŞ dollarının manata qarşı məzənnəsi 1.7707 AZN səviyyəsində olmuşdursa, 01.02.17 tarixində özünün dövr üzrə maksimum həddinə - 1.92 AZN-ə qalxmış, sonradan isə 1.7 AZN-ə enmişdir. 2017-ci il ərzində manata nəzərən ABŞ dolları 3.9% ucuzlaşmışdır. Dövr ərzində 1 ABŞ dollarının orta günlük məzənnəsi 1.72 manat olmuşdur.

Çoxtərəfli məzənnə indekslərində dövr ərzində əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verməmişdir. 2016-cı ilin sonu ilə müqayisədə qeyri-neft çəkili nominal effektiv məzənnə 1%, real effektiv məzənnə isə 4% möhkəmlənmişdir. 2014-cü ilin sonundan bəri isə real effektiv məzənnə 35.7%

ucuzlaşmışdır ki, bu da qeyri-neft sektoru üzrə ixrac potensialının artmasına və idxalın əvəzlənməsinə müsbət təsir göstərən amildir.

2.4 "Valyuta tənzimi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq valyuta tənziminin və nəzarətinin həyata keçirilməsi

Hesabat ilində də Mərkəzi Bank valyuta tənzimi funksiyasını "Valyuta tənzimi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq olaraq həyata keçirmişdir.

Hazırda valyuta əməliyyatlarının hüquqi rejimi "Valyuta tənzimi haqqında" Qanun və Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının 28 noyabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının rezident və qeyri-rezidentlərinin xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları" ilə müəyyən edilir. Nağd xarici valyutanın ölkəyə gətirilməsi və ölkədən çıxarılması isə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının 03 mart 2016-cı il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Rezidentlər və qeyri-rezidentlər tərəfindən xarici valyutanın Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi və Azərbaycan Respublikasından çıxarılması Qaydaları" ilə tənzimlənir.

Valyuta əməliyyatlarının qüvvədə olan tənzimləyici normaları ölkənin tədiyyə balansının tarazlaşmasına və ölkədən valyuta vəsaitlərinin çıxarılmasına nəzarətin gücləndirilməsinə xidmət edir. Belə ki, ölkədə fəaliyyət göstərən hüquqi və fiziki şəxslərin mal və xidmətlər üzrə idxal əməliyyatlarında şəffaflığının artırılması məqsədilə idxalla bağlı avans ödənişləri müqabilində 180 gün ərzində malların ölkəyə idxalı və ya xidmətlərin göstərilməsi və təsdiqedic sənədlərin banka təqdim edilməsi tələbi müəyyən edilmişdir. Bundan əlavə, fiziki şəxslərin bank hesabı vasitəsilə və hesab açmadan ölkə xaricinə valyuta köçürmələrinə dair limitlərin (yaxın qohumlara ayda 10 000 ABŞ dollarınadək, digər hallarda bir əməliyyat günü ərzində 1000 ABŞ dolları, ayda cəmi 10 000 ABŞ dollarınadək) tətbiqinə başlanılmışdır. Əməliyyat limitləri yaxın qohumlara köçürmələr üzrə də müəyyən edilmişdir. Təhlillər göstərir ki, tətbiq olunan bu qaydalar 2017-ci ildə ölkənin xarici valyuta mədaxili və məxarici arasında nisbətən optimallaşmasında müəyyən rol oynamışdır.

Eyni zamanda valyuta tənzimlənməsi funksiyası çərçivəsində ölkədən milli valyutanın çıxarılması və gətirilməsində məhdudiyyətin olmamasını tənzimləyən xüsusi hüquqi aktın qəbul edilməsinə ehtiyac yaranmışdır. Qüvvədə olan qanunvericilikdə bu əməliyyatları hər hansı qadağan edən normalar mövcud olmasa da, gömrük nəzarəti zamanı vətəndaşlar müəyyən çətinliklərlə üzləşirdir. Yaranmış vəziyyəti, eləcə də ölkənin milli valyutasının sabitləşdiyi bir vaxtda regional səviyyədə dövrüyyəsini stimullaşdırmaq məqsədilə milli valyutanın gömrük prosedurlarını altında məhdudiyyətsiz olaraq sərbəhdən keçidini tənzimləyən hüquqi aktın

layihəsi hazırlanmış, əlaqədar dövlət qurumları ilə razılaşdırılmış və “Valyuta tənzimi haqqında” Qanuna müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin təsdiqinə təqdim edilmişdir.

Eyni zamanda Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının yaradılması və müvəkkil banklar üzərində nəzarətin həmin quruma həvalə edilməsi ilə əlaqədar valyuta nəzarətinin də vahid olaraq həmin qurum tərəfindən həyata keçirilməsinə yönəlmiş təkliflər Maliyyə Sabitliyi Şurasında müzakirə edilmiş və müvafiq qərar qəbul edilmişdir. Həmin qərara uyğun olaraq qanunvericilik təklifləri aidiyyəti üzrə təqdim edilmişdir.

2.5 Sərəncamında olan beynəlxalq qızıl-valyuta ehtiyatlarının saxlanması və idarə edilməsi

2017-ci ildə inkişaf etmiş ölkələrin mərkəzi banklarının pul siyasətlərinin normalizasiyasından irəli gələn aşağı gəlirlilik və yüksək dəyişkənlik şəraitində Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatlarının idarə edilməsi üzrə siyasətinin əsas prioriteti vəsaitlərin qorunub saxlanması olmuşdur.

Valyuta ehtiyatlarının idarə edilməsi üzrə investisiya siyasətinin əsas komponentləri kimi aktivlərin yüksək kredit keyfiyyəti və likvidliyi təmin edilmişdir. Hesabat ilinin sonuna rəsmi valyuta ehtiyatlarının 90%-i ABŞ dollarında, 5%-i avroda, 2%-i funt sterlinqdə, 3%-i isə SDR-də (BVF-nun xüsusi borclanma hüquqları) etibarlı maliyyə institutlarında saxlanılmışdır.

Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatlarının həcmi il ərzində 1,36 mlrd. ABŞ dolları artaraq dövrün sonuna 5,33 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Valyuta aktivlərinin idarə edilməsindən 58,2 mln. ABŞ dolları gəlir əldə edilmişdir.

2.6 Qanunvericiliyə uyğun olaraq hesabat tədiyə balansının tərtib edilməsi və ölkənin proqnoz tədiyə balansının hazırlanmasında iştirak

2017-ci ildə də tədiyə balansının müvafiq beynəlxalq standartlar əsasında tərtibi davam etdirilmiş, tədiyyə balansının faktiki və proqnoz göstəriciləri makroiqtisadi siyasətdə adekvat qərarların qəbul edilməsində ən mühüm informasiya mənbələrindən biri olmuşdur.

Mərkəzi Bankda tədiyə balansının tərtibinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə 2017-ci ilin I rübündən başlayaraq BVF-nun 6-cı nəşrinin metodoloji standartlarına uyğun olaraq yeni qapalı “Beynəlxalq Əməliyyatlar üzrə Hesabatlılıq Sistemi”nin (İTRS) avtomatlaşdırılmış rejimində tətbiqinə başlanılmışdır. Yeni İTRS-in tətbiqi xarici valyuta əməliyyatları barədə ətraflı məlumat əldə edilməsinə imkan verir, bu isə öz növbəsində tədiyə balansının hesabatlılıq və uçot sisteminin daha da təkmilləşdirilməsinə, valyuta balans baxımından analitikanın

dərinləşdirilməsinə, göstəricilər arasında uzlaşmanın təmin olunmasına və eləcə də proqnozlaşdırmanın daha da təkmilləşdirilməsinə zəmin yaradır.

2.7 Ölkənin icmal (dövlət və qeyri-dövlət) xarici borc statistikasının və beynəlxalq investisiya balansının tərtib edilməsi və məlumatların ümumiləşdirilməsi

2017-ci il ərzində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Beynəlxalq standartlara uyğun xarici borc və beynəlxalq investisiyalar statistikasının təşkili, ümumiləşdirilməsi və yayılması mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Qərarına uyğun olaraq dövlət və dövlət təminatlı xarici borc məlumatları Maliyyə Nazirliyindən, neft-qaz sektoru üzrə borc məlumatları ölkədə fəaliyyət göstərən neft-qaz şirkətləri və neft-qaz konsorsiumları tərəfindən, qeyri-dövlət sektoru üzrə müvafiq məlumatlar Dövlət Statistika Komitəsindən Mərkəzi Banka təqdim olunmuş, maliyyə sektoru üzrə borc statistikasını isə banklardan alınan rəqəmsal balans əsasında qiymətləndirilmiş və məcmu xarici borc statistikasının eksperimental variantı hazırlanmışdır.